

PVG's
Muktangan English School & Jr. College, Pune - 9
Terminal Examination (2024-25)
Standard - X

Subject - SANSKRIT (COMPOSITE)
Date - 22-10-2024

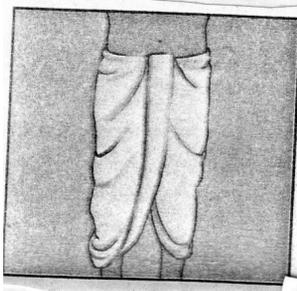
Marks - 40
Time - 8.00 a.m. to 10.00 a.m.

प्रथमः विभागः - सुगमसंस्कृतम् (६)

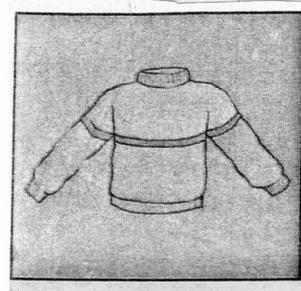
प्र.१ (अ) चित्रं दृष्ट्वा नामानि लिखत । (४ तः ३)

(३)

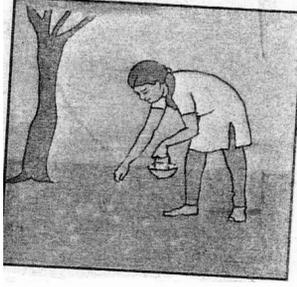
(१)

(२)

(३)

(४)

(आ) सङ्ख्या अक्षरैः अङ्कैः वा लिखत । (३ तः २)

(२)

क) पञ्चविंशतिः ख) त्रयोदश ग) ४७

(इ) स्तम्भमेलनं कुरुत ।

(१)

अ	ब
१) पादोन द्विवादनम्	५.३०
२) सार्धं पञ्चवादनम्	२.१५
	१.४५

द्वितीयः विभागः - गद्यम् (१४)

प्र.२ (अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

भूमातुः उपदेशं मनसि निधाय पृथुवैन्यः नदीनां मार्गम् अवरुध्य कृषिकार्यार्थं जलस्य उपयोगम् अकरोत् । वृष्टिजलसञ्चयं कृत्वा जलव्यवस्थापनम् अकरोत् । भूमिम् उर्वरतमां कर्तुं प्रायतत । तदनन्तरं तस्मिन् क्षेत्रे जनाः धान्यबीजानि अवपन् । स नैकेभ्यः वृक्षेभ्यः विविधप्रकारकाणां बीजानां सङ्कलनं चयनं च परिश्रमेण अकरोत् । अनन्तरं बीजानां संस्करणं कृत्वा वपनम् अकरोत् । पर्जन्यानन्तरं सर्वे प्रजाननाः सन्तुष्टाः च अभवन् । एषः कल्याणकारी नृपः पृथिव्यां प्रशासने अग्रणीः जनसेवाव्रती च अभवत् ।

(१) अवबोधनम् । (३ तः २)

(२)

क) एकवाक्येन उत्तरत ।

उर्वरायां भूम्यां किं कृतम् ?

ख) सत्यम् असत्यं वा इति लिखत ।

पृथुः कल्याणकारी, जनसेवाव्रती नृपः आसीत् ।

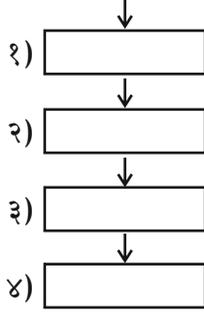
ग) गद्यांशात् ल्यबन्त अव्ययानि चित्वा लिखत । (केवलं २)

(२) शब्दज्ञानम् ।

(२)

गद्यांशं पठित्वा प्रवाहिजालं पूर्यत ।

पृथुर्वैन्यः बीजानां

प्र. २ (आ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

(अर्णवः जपाकुसुमं गृहीत्वा प्रविशति । तस्य पिता विज्ञानस्य प्राध्यापकः । सः पुस्तकपठने मग्नः । तस्य पार्श्वे उत्पीठिकायां सूक्ष्मेक्षिका वर्तते ।)

अर्णवः - पितः, अस्माकम् उद्यानाद् जपाकुसुमम् आनीतं मया । कियन्तः सूक्ष्माः तस्य परागकणाः !

पिता - सूक्ष्मेक्षिकया पश्य, तेषां कणानां रचनान् अपि द्रष्टुं शक्नोषि! (अर्णवः तथा करोति।)

पिता - किं दृष्टं त्वया ?

अर्णवः - पितः, अद्भुतं तत्. सूक्ष्मकणेषु तस्य अङ्गानि दृश्यन्ते ।

पिता - अर्णव, एतानि पुष्पस्य अङ्गानि त्वं सूक्ष्मेक्षिकया द्रष्टुं शक्नोषि । परन्तु एतद् विश्वं परमाणुभ्यः निर्मितम् । ते परमाणवः तु सूक्ष्मेक्षिकया अपि न दृश्यन्ते ।

अर्णवः - परमाणुः नाम किम् ?

पिता - अस्तु । कथयामि । मुष्टिमात्रान् तण्डुलान् महानसतः आनय ।

अर्णवः - (तथेति उक्त्वा पाकगृहात् तण्डुलान् आनयति।) स्वीकरोतु, तात ।

पिता - अधुना इमं तण्डुलं विभज ।

अर्णवः - तात, कियान् लघुः अस्ति एषः । पश्यतु, एतस्य भागद्वयं यथाकतमपि कृतं मया ।

पिता - इतोऽपि लघुतरं भागं कर्तुं शक्यते वा ?

(१) अवबोधनम् । (३ तः २)

(२)

अ) ऊचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।

१) अर्णवस्य पिता ..... मग्नः । (पुस्तकपठने / सूक्ष्मेक्षिकादर्शने)

आ) कः कं वदति इति वाक्यं पुनर्लिखित्वा लिखत ।

सूक्ष्मेक्षिकया पश्य, तेषां कणानां रचनान् अपि द्रष्टुं शक्नोषि ।

ग) लकारं लिखत । मुष्टिमात्रान् तम्डुलान् महानसतः आनय ।

(२) शब्दज्ञानम् (३ तः २)

(२)

अ) गद्यांशात् विशेषण - विशेष्ययोः मेलनं कुरुत ।

अ - विशेषण	ब - विशेष्य
सूक्ष्माः	पिता
प्राध्यापकः	भागः
	परागकणाः

आ) सन्धिविग्रहं कुरुत ।

इतोऽपि - ..... + ...

इ) गद्यांशात् सम्यन्तपदम् लिखत । (केवलम् २)

प्र. २ (इ) गद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत ।

(४)

१) (ततः प्रविशति वैखानसः, अन्यौ तापसौ च)

वैखानसः - (राजानाम् अवरुध्य) राजन् ! आश्रममृगोऽयं, न हन्तव्यः, न हन्तव्यः । आशु प्रतिसंहर सायकम् । राज्ञां शस्त्रम् आर्तत्राणाय भवति न तु अनागसि प्रहर्तुम् ।

अथवा

२) दुष्यन्तः - प्रतिसंहत एषः सायकः । (यथोक्तं करोति)

वैखानसः - राजन् समिदाहरणाय प्रस्थिता वयम् । एष खलु कण्वस्य कुलपतेः अनुमालिनीतीरआश्रमो दृश्यते । प्रविश्य प्रतिगृह्यताम् आतिथेयः सत्कारः ।

प्र. २ (ई) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत । (२ तः १)

(२)

१) स नरः शत्रुनन्दनः इति वचनं कथायाः आधारेण स्पष्टीकुरुत ।

२) महर्षिः कणादः परमाणुविषये किं प्रतिपादितम् ?

तृतीयः विभागः - पद्यम् (१०)

प्र. ३ (अ) पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत । (५ तः ४)

(४)

१) यत्र विद्वज्जनो नास्ति श्लाघ्यस्तत्राल्पधीरपि ।
निरस्तपादपे देशे एरण्डोऽपि द्रुमायते ॥

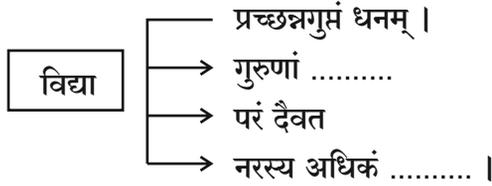
२) यादृशं वपते बीजं क्षेत्रमासाद्य कर्षकः ।
सुकृते दुष्कृते वाऽपि तादृशं लभते फलम् ॥

३) विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नगुप्तम् धाम्
विद्या भोगकरी यशः सुखकरी विद्या गुरुणां गुरुः ।
विद्या बन्धुजनो विदेशगमने विद्या परं दैवतम्
विद्या राजसु पूज्यते न तु धनं विद्याविहीनः पशुः ॥

- (१) एकवाक्येन उत्तरत । - एरण्डः कुत्र द्रुमायते ?
- (२) सन्धिविग्रहं कुरुत । - क्षेत्रमासाद्य = ... + ...
- (३) अमरकोषात् योग्य समानार्थक शब्दं योजयित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।
कर्षकः बीजं वपते ।
- (४) मेलनं कुरुत ।-

अ	ब
अल्पधीः	निरस्तपादपे
एरण्डः	श्लाघ्यः
	निबिडवने

- (५) जालरेखाचित्रं पूर्यत ।

- प्र. ३ (आ) श्लोकपूर्तिं कुरुत । (३ तः २)

(४)

- १) आत्मनो ..... ॥
२) घटं भिन्द्यात् ..... ॥
३) उत्तमो नातिवक्ता ..... ॥

- प्र. ३ (इ) माध्यमभाषया सरलार्थलेखनं कुरुत । (२ तः १)

(२)

- १) मनुजा वाचनेनैव बोधन्ते विषयान् बहून्।
दक्षा भवन्ति कार्येषु वाचनेन बहुश्रुताः ॥
२) वाचनं ज्ञानदं बाल्ये तारुण्ये शीलरक्षकम् ।
वार्धक्ये दुःखहरणं हितं सद्ग्रन्थवाचनम् ॥

चतुर्थः विभागः - भाषाभ्यासः । (१०)

- प्र. ५ (अ) पृथक्करणम् ।

- (१) नामानि-सर्वानामि च पृथक्कुरुत । (५ तः ४)

(२)

नाम	सर्वनाम

(भवती, रामः, तेषाम्, पुष्पम्, तौ)

(२) क्रियापदानि - धातुसाधितविशेषणानि च पृथक्कुरुत । (५ तः ४)

(२)

क्रियापदम्	धातुसाधितविशेषणम्

(उक्तम्, स्वीकृताः, गच्छाव्, लभताम्, अगदत्)

प्र. ५ (आ) निर्दिष्टाः कृती कुरुत । (४ तः २)

(४)

(१) सङ्ख्या / क्रम / आवृत्तिवाचकस्य योग्यं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । (३ तः २)

- १) छात्रः दिनस्य ..... अध्ययनं करोति । (द्वे / द्विवारम्)
- २) ..... वेदाः वर्तन्ते । (चत्वारि / चत्वारः)
- ३) ..... भवने योगेशः निवसति । (द्वितीये/द्वितीयः)

(२) समासविग्रहानां समासनामाभिः सह मेलनं कुरुत । (४ तः २)

अ - समासविग्रहः	ब - समासनाम
१) परागस्य कणाः	उपपद तत्पुरुषः
२) पृथु नाम राजा	षष्ठी तत्पुरुषः
३) शुकाः च सारिकाः च	कर्मधारयः
४) किञ्चित् जानाति इति	इतरेतर द्वन्द्व

(३) समानार्थक शब्दान् / विरुद्धार्थक शब्दान् लिखत । (४ तः २)

कनकम्, विद्वान्, सुकृतम्, स्थूलः, नामधेयम्
(हेम्, पण्डितः, सूक्ष्मः, दुष्कृतम्, नाम)

(४) योग्यं पर्यायं चिनुत । (३ तः २)

- १) क्षेत्रपतिना मृगः आलोकितः। (कर्तृवाच्यम् / कर्मवाच्यम्)
- २) रजसः ..... भागः परमाणुः । (षष्ठतमः / शततमः)
- ३)

प्र. ५ (आ) विशिष्टविभक्तेः उपयोगं कृत्वा वाक्यनिर्माणं कुरुत । (४ तः २)

(२)

योग्यरूपं लिखत ।

- १) ..... नमः । (शारदा)
- २) ..... विना कथं सफलता लभ्यते ? (अभ्यास)
- ३) प्रजाः ..... स्निह्यन्ति । (भूप)
- ४) ..... उभयतः क्षेत्राणि सन्ति । (मार्ग)

